

Becéloz, betámad, bevállal – be igekötős neologizmusaink szemantikájáról

1. Bevezetés. – A tanulmány annak a 2005 óta tartó kutatásnak a legújabb eredményeiről számol be, mely napjaink neologizmusával, e jelenségek megítélésével, valamint a nyelvhasználóknak hozzájuk kapcsolódó attitűdjével

adata, citation and similar papers at core.ac.uk

provided by ELTE Digit

nyelvben. Az vizsgálat elsősorban szemantikai jellegű, ezért igen nagy a jelentősége annak, hogy a nyelvhasználók mit tekintenek egyáltalán neologizmusnak egy adott időszakban, illetve ismerik, felismerik-e az adott jelenséget, valamint az, hogy hogyan vélekednek róla. A jelenség megértéséhez nyújthatnak segítséget azok a kérdőíves vizsgálatok, melyeket 2006 óta végeztem. Ezeket a kérdőíveket különböző korcsoportok – általános és középiskolás diákok, egyetemi hallgatók, illetve felnőttek – képviselői, összesen mintegy 900 adatközlő töltötte ki a mai napig (ld. pl. SÓLYOM 2009, 2010). A kérdőívek felépítése hasonlóan alakult az évek során: vizsgálják azt, hogy egy-egy új szót, kifejezést ismernek-e az adatközlők, valamint azt, hogy az alakulat felismertsége miképpen változik annak függvényében, hogy szövegekörnyezetben vagy anélkül olvassák-e az adatközlők az alakulatot. A szemantikai felépítés elemzéséhez nagy segítséget nyújt az a szempont is, hogy az adatközlők megadhatnak szinonimajavaslatokat a neologizmusokkal kapcsolatban (hogyan mondanák, írják inkább az adott szót, kifejezést).

A jelen vizsgálódás elsősorban a 2010 májusában és júniusában felvett kérdőíves adatokra fókuszál, azok közül is a *be* igekötővel létrejött újdonságokat vizsgálja, így felépítése a következőképpen alakul: 1) a szakirodalmi források alapján röviden vázolja a *be* igekötő szemantikai tulajdonságait, 2) rátér a *be* igekötővel létrejött neologizmusok szemantikájára, 3) bemutatja a kérdőívben szereplő három *be* igekötős igével kapcsolatban kapott válaszokat, úgymint: a) mi lehet az adott szó jelentése az adatközlők szerint, b) milyen „értékelő jellegű vélekedés”-nek (KISS 1995: 135) adtak hangot az adatközlők a kérdőív kitöltése során, amikor a kérdőívben szereplő *be* igekötős neologizmusokról kellett kifejteniük a véleményüket.

2. A kérdőíves vizsgálatról. – A legutóbb felvett adatok a 2010 májusában–júniusában kitöltött kérdőívekből származnak. Maga a kérdőív a fent már említett három pontból állt (Mit jelenthet az adott szó?, Milyen szinonimajavaslattal élne?, Mi a véleménye a kérdőív szavairól, volt-e olyan, amely kifejezetten tetszett/nem tetszett Önnek?). A kérdőívnek két típusát töltötték ki az adatközlők kb. 50-50%-ban: az első (A) típusban a megadott szavakat szövegekörnyezet nélkül, míg a másik (B) típusban szövegekörnyezetben (internetről származó mondatokban) olvashatták, így a későbbiekben vizsgálható az is, hogy

befolyásolja-e, és ha igen, hogyan, milyen mértékben befolyásolja a szöveggörnyezet megléte egy-egy új szó felismerését. A két típusú kérdőívet összesen 216 adatközlő töltötte ki. Ok a következő korcsoportokból kerültek ki:

1. táblázat

A kérdőívet 2010-ben kitöltő adatközlők életkor szerinti megoszlása

	Ált. iskolások (5–8. osztály)	Középiskolások (10. osztály)	Egyetemisták (I–III. évf.)	Felnőttek
A típusú kérdőív	20	32	32	20
B típusú kérdőív	26	29	32	25

Mindkét kérdőívben ugyanaz a tíz neologizmus szerepelt (szöveggörnyezet nélkül, illetve az internetről származó mondatokban elhelyezve). Ezek közül a jelen tanulmány az igekötős igékre fókuszál, melyek a kérdőívben a következők voltak: *becéloz*, *betámad*, *bevállal*. E három *be* igekötővel létrejött neologizmus szemantikai szerkezetét mutatom be a kérdőíves felmérésben kapott válaszok segítségével.

3. Hipotézisek. – A kérdőíves vizsgálatban szereplő igekötős igék ilyen módon történő empirikus vizsgálata azért fontos, mert a kapott eredmények segítségével vizsgálhatóvá válhat az adatközlők értelmezési stratégiája a szó jelentésének megfejtésekor; jelen esetben elsősorban az, hogy milyen jelentésekre asszociálnak a szót olvasva az adatközlők akkor, ha az szöveggörnyezet nélkül vagy abban megadva helyezkedik el. A kiinduló hipotézisek közül a legfontosabb tehát az volt, hogy a megadott *be* igekötős igék értelmezése során akkor, amikor szöveggörnyezet nélkül olvassák az adatközlők a szót, más, várhatóan változatosabb szinonimákat adnak meg. Hipotézisem szerint ezekben a javaslatokban az igekötőnek mind korábbi (pl. tér-) jelentése, mind pedig az újabban kialakulóban lévő jelentései megtalálhatók lesznek (ld. lent). A szöveggörnyezet megléte ezzel ellentétben egy bizonyos jelentés irányába fogja terelni az adatközlők asszociációját, így bizonyos értelmezési lehetőségek nem fognak megjelenni. Mivel a kérdéses igekötős igék újabb jelentésükben is számos vonzattal, illetve jelentésárnyalatban jelennek meg, a kérdőíves felmérés eredményeinek segítségével bemutatható, hogy milyen arányban körvonalazódnak egy-egy igekötős ige új jelentései.

4. A *be* igekötő. – A *be* legrégebb magyar igekötőink közé tartozik: „A *be* igekötő a *ki* ellentétes jelentésű párja. A két igekötő funkciói sokszor hasonlóan fejlődtek, egymásnak mintegy tükörképei. A *be* használata azonban korlátozottabb, előfordulása ritkább, funkciói kisebb számúak, mint az eddig tárgyalt igekötőké. Eredeti jelentésétől kevésbé távolodott el, perfekatív szerepe aránylag fiatal” (J. SOLTÉSZ 1959: 107) – állapítja meg J. SOLTÉSZ KATALIN. Megfigyelhető, hogy napjainkban feltűnően sok *be* igekötős neologizmus keletkezik; az egyes alakulatok gyakran több jelentésben, vonzatszerkezetben is élnek egy-

más mellett. Az egyik fő kérdés az, hogy „milyen okokból jönnek létre ezek az alakok: a rendszer szabályainak megfelelő potenciális alakok realizálódásából, pusztán szabályszegésből vagy esetleg a rendszer szabályainak átrendeződéséből?” (LADÁNYI 2007: 260).

A szakirodalom a *be* igekötőnek számos jelentését, funkcióját felsorolja: J. SOLTÉSZnál 1) zárt tér belsejébe való irányulás (*bemegy*), 2) „belsőségbe kerülés” (*becsuk*), 3) bizonyos térnek vagy felületnek a cselekvéssel, ill. a cselekvés eredményével való megtöltése (*bemázol*), 4) perfektív funkció (*besötétedik*, mely eredetileg úgy is értelmezhető: ’sötétséggel megtelik’), 5) az úgynevezett törvénykezési igék (*bevádol*), 6) évessel-ivással kapcsolatos igék, ahol az ember „belsejébe” jut valami (*bereggelizik*), 7) „néhány olyan belső jelentésfejlődés útján létrejött ige, mely a *be* igekötővel mást jelent, mint igekötő nélkül (*beéri* vmivel)” (J. SOLTÉSZ 1959: 116–21). A Strukturális magyar nyelvtan a következő jelentéseket különbözteti el: 1) irányjelentés, 2) teljesség, totalitás, 3) telítettség, szaturativitás (KIEFER–LADÁNYI 2000: 484–93). A Magyar grammatika is megemlíti az igekötőről általánosságban, hogy „elsősorban lexikai-szemantikai szerepű nyelvelem, az igék jelentésének módosítására, megváltoztatására szolgál” (BALOGH 2000: 264), hasonlóan az Új magyar nyelvtanhoz (É. KISS–KIEFER–SIPTÁR 1998: 33–48). A fent említett szakirodalmi áttekintések tehát az igekötőnek a határozószói, jelentésmódosító, aspektusjelölő és akcióminőség-meghatározó szerepét emelik ki (TOLCSVAI NAGY 2005a: 29). Az igekötők esetében a szemantikai átvértékelődés folyamata ma sem zárult le teljesen (PÁTRÓVICS 2002: 481–2), még az úgynevezett ősi igekötők esetében sem. Az úgynevezett formálódó akcióminőség (LADÁNYI 2007: 263) ugyanazon újszerű szóhasználat esetében is különböző jelentésekhez vezethet (ld. a lenti példákat).

A *be* igekötőnek a következő új használatait és jelentéseit adja meg LADÁNYI: 1) ’valamilyen intenzív/felfokozott lelki vagy tudati állapotba való kerülés és az abban való elmerülés’ (szubmerzív akcióminőség), pl. *beidegesedik*, *beszerelmesedik*, *bekómázik* stb., 2) használata más igekötők „helyett”, vagy szokásosan igekötőtlen helyen pl. *bedereng*, *belassul*, *bedurvul*, *belazul*, *betámad*, *beaggódik* stb. (i. m. 266–71). (Meg kell jegyeznünk, hogy a kérdőívben szereplő igekötős igék esetében több esetben arról van szó, hogy valamely hagyományosan használt másik igekötő helyett jelenik meg a *be* igekötő – erre az adatközlők által megadott szinonimajavaslatok is utalnak, pl. *bevállal* vs. *el-/felvállal*.)

Az igekötős ige jelentésszerkezete a kognitív nyelvészet módszereinek segítségével kompozitumszerkezetként írható le, melyben a komponensszerkezetek „külön-külön is érthető jelentésszerkezete kölcsönös kidolgozásban kerül viszonyba egymással” (TOLCSVAI NAGY 2005a: 28). A kognitív nyelvtan meghatározása szerint a nyelvi egységek fonológiai és szemantikai szerkezete szimbolikus kapcsolatot hoz létre, mely a használat során begyakorlódik az emberi elmében, a nyelvhasználók körében pedig konvencionálódik (uo.). Olyan neologizmusok esetében, melyeknek több jelentésük is van, és a szó szerinti jelentésükön túl kialakulóban van egyéb, például metaforikus jelentésük is, mindegyik jelentés

vizsgálандó (például kérdőíves felmérés segítségével megfigyelhető, hogy az adatközlők milyen jelentéseket tulajdonítanak a szónak).

A fent röviden vázolt jellemzők a *be* igekötőnek más-más szempontú megközelítésére kínálnak lehetőséget. Az igekötős igében megjelenő komponensszerkezeteknek mint önálló jelentésszerkezetű egységeknek a vizsgálata elvezethet a létrejövő kompozitszerkezetnek a fogalmi integráció (blend) keretében történő alkalmazáshoz (ld. 8. pont), ahol az alkotórészek, illetve a belőlük létrejövő szerkezet (esetünkben maga az igekötős ige) szemantikai felépítése a kialakulás folyamatában tanulmányozható – ugyanaz a szó akár több jelentésében, poliszemiájában is.

Ebbe az értelmezési keretbe szervesen beilleszthetőek a LADÁNYI 2007 által vázolt használati körök, jelentések: 1) az intenzitás, a szubmerzív jelleg a *be* igekötő eredeti, térbeli irányának megfelelően érzékeltethető a blend bemeneti terében, 2) más igekötők helyett vagy szokásosan igekötő nélküli igékkel használva pedig a cselekvés, történés teljességét, esetenként eltúlzottságát fejezi ki. Ezek a típusok a fogalmi integráció elméletében mint bemeneti terek igen jól ábrázolhatóak, tekintetbe véve a bemeneti térben megjeleníthető, a kialakuló jelentésszerkezetre hatással levő aspektusokra. Ebből a szempontból pedig kifejezetten hasznos lehet megvizsgálni a kérdőív adatközlőinek a felsorolt igekötős igékkel kapcsolatban adott szubjektív véleményét (9. pont): a kapott válaszok ugyanis rávilágíthatnak arra, hogy mely esetekben „működnek” a fent említett jellemzők a blendként (is) ábrázolható szemantikai szerkezetben, és melyek azok az esetek, amelyekben (még?, már?) nem (ezeket az eseteket például „pongyola”, „funkciótlan”, „agresszív” jelzővel illeték az adatközlők, ld. a 9. pontban felsorolt véleményeket).

A következőkben a *betámad* és a *bevállal* igék jellemzőinek vázolása után a *becéloz* ige szemantikai szerkezetét fogom bemutatni részletesen azért, mert – mint látni fogjuk – a legváltozatosabb szinonimajavaslatokat ennek a szónak az esetében adták az adatközlők. Ezután a 2010-ben felvett kérdőíves adatok közül a fent említett három igekötős igével kapcsolatban kapott eredményekre is kitérek.

5. *B e t á m a d*. – A *betámad* ’támad, megtámad, rátámad’ értelemben jelent meg újabban a magyar nyelvben. Az ÉKsz.²-ben nem található meg a szó ezzel az igekötővel; a Magyar Nemzeti Szövegtár is csak egy találatot regisztrált a szóra a szépirodalmi alkorpuszból 2010. július 5-én (vö. VÁRADI 2002). Internetes keresőprogram segítségével talált mondatokban megállapítható, hogy a *betámad* számos vonzattal előfordulhat: „Ősszel *betámad* az új vírus?”, vagy *betámad* *valakit*: „Ne csodálkozzon senki, ha esetleg majd *betámad* *valakit*, mert ez egy ilyen személyiség”, esetleg *betámad* *valakinél/valahol*: „Megint *betámad* a Microsoft a Yahoo-nál.”, sőt *betámad* *valakinek* vonzattal jelenik meg: „Először a téled balra levő világos kék bázist nyomd le (lehetőleg ha Grom is *betámad* *nekik*), utána a szürkéket”. Az említett kérdőívben a következő példamondatot olvashatták azok az adatközlők, akik a B típusú kérdőívet töltötték ki: „szerintem, ha téged *betámad* valaki, akkor te is megvéded magad!”. Mint azt

LADÁNYI is kifejti, a *meg* igekötőben is meglévő 'eredményesség, befejezettség' jelentésmozzanaton túl a *betámad* esetében megjelenik az 'eltúlzottság', vagy a 'teljesség' mozzanata is, így a *betámad* 'nagyon megtámad' jelentésben szerepel (LADÁNYI 2007: 275). A fenti példamondatok jelentése is erre utal, hiszen ezekben az esetekben agresszív, fenyegető támadásról van szó (egy vírus, illetve egy számítógépes játék szereplője támad, vagy fizikai/lelki támadás történik).

6. *Bevállal*. – A *bevállal* szó a korábbi keletkezésű neologizmusok közül való, említi T. SOMOGYI (2003) is; már a 2008-as kérdőíves felmérés is vizsgálta (ld. SÓLYOM 2009). Olyan – meglehetősen gyorsan terjedő – igekötős igéről van szó, melyből már melléknevet is képeztek (*bevállalós*). Akár szövegkörnyezetben, akár anélkül olvasták a szót az adatközlők, sokszor javasolták e szó használata helyett a *vállal*, *elvállal* szavakat. A *bevállal*hoz hasonlóan sok esetben jelenik meg a *be* igekötő használata más igekötők helyén, illetve korábban igekötő nélkül használt igékkel is. Felmerül a kérdés, hogy vajon hibáról, pongyola nyelvhasználatról van-e szó ezeknek az alakulatoknak az esetében, vagy megfigyelhetőek-e bizonyos szabályszerűségek, melyek a *be* igekötő formálódó új használatára, a „rendszer szabályainak átrendeződésére” (LADÁNYI 2007: 260) utalnak? A most vizsgált *bevállal* ige esetében megállapítható, hogy a *be* igekötő megjelenése nem esetleges, véletlenszerű: míg a szokásos *el* igekötő „(eredeti téri jelentésének megfelelően) egy kiinduló állapottól egy másik állapot felé tartó folyamatot, az abban valameddig való eljutást jelöli, a *be* igekötő ennek a folyamatnak az intenzitását, teljességét és/vagy kezdetét emeli ki” (i. m. 274). A *be* igekötő tehát nem esetlegesen vagy „hibásan” jelenik meg ebben az esetben, hanem más, sajátos tartam megjelenítőjeként (i. m. 271). *Bevállalni* valamit tehát többet jelent, mint *elvállalni* valamit: olyan esetenként kockázatos, veszélyes, nagy erőfeszítést igénylő cselekedet vállalását jelenti, melyhez intenzív tevékenység, bátorság, tettekészség szükséges. Ezt mutatta a B típusú kérdőívben megadott internetes példamondat is: „Ha *bevállal* egy vakrandit, elvisszük az Operabálba!”.

7. *Becéloz*. – A *becéloz* az elmúlt években jelent meg a magyar nyelvben, és különböző jelentésekben terjedt el; bár a MNSz nem jelzett találatot a szóra, a Google keresőprogram a magyar nyelvű oldalakon 2950 találatot is regisztrált (2010. július 23-án). Az ÉKsz.²-ben sem található az alakulat.

Maga a *céloz* ige is több jelentésben él: 1) 'Célpontra irányít', 2) 'Burkolt megjegyzést tesz', 3) 'Az a célja, hogy...' (ÉKsz.²: 166). A *be* igekötővel megjelenő *becéloz* szintén él konkrét és metaforikus jelentésben.

A kérdőívben a *becéloz* esetében az internetes példamondat a következő volt: „A rendezés profi és ügyes; a hatások pontos fölmérésére épít, és *becéloz* minden korosztályt”.

A szinonimajavaslatok esetében megfigyelhető volt az, hogy szövegkörnyezetben elhelyezve a szót – mely szövegkörnyezetben az igének egyik metaforikus jelentése szerepelt – a kapott javaslatokban egyre nagyobb arányban jelent meg magyarázatként az igének valamilyen metaforikus jelentése. Az életkor

emelkedésével továbbá láthatóvá vált a magyarázatok árnyaltsága, bővülése is. A legnagyobb arányban kapott válaszokat a következő táblázat szemlélteti (a százalékos adatok a kapott javaslatok számarányát mutatják, nem az adatközlő-két; egy adatközlő több javaslatot is írhatott):

2. táblázat

A *becéloz*ra adott szinonimajavaslatok százalékos aránya az életkor és a szövegkörnyezet hiánya/megléte függvényében

	Általános iskolás (20, 26 fő)	Középiskolás (32, 29 fő)
A	ʔ(meg)céloz, célba veszʔ: 60% ʔbeletalálʔ: 20% ʔbe-/felmérʔ: 15% ʔráfigyelʔ: 10%	ʔ(meg)céloz, célba vesz, zoomolʔ: 59% ʔkiválaszt, kiszemel, elhatározʔ: 25% ʔbemérʔ: 9% ʔösszpontosítʔ: 9% ʔel akar érniʔ: 6%
B	ʔ(meg)céloz, célba veszʔ: 15% ʔoda-/ráfigyelʔ: 12% ʔmegfelelʔ: 12% ʔbe-/felmérʔ: 8%	ʔ(meg)céloz, célba veszʔ: 34% ʔszól vkinek, irányul vkireʔ: 34% ʔérthető, élvezhető, felhívja a figyelmétʔ: 21%

	Egyetemista (32, 32 fő)	Felnőtt (20, 25 fő)
A	ʔ(meg)céloz, célba veszʔ: 62% ʔfigyelʔ: 13% ʔbemérʔ: 9% ʔel akar érniʔ: 9% ʔkiválasztʔ: 3% ʔtémát szűkítʔ: 3%	ʔ(meg)céloz, célba veszʔ: 80% ʔfókuszál, irányítʔ: 15% ʔösszpontosítʔ: 10% ʔcéloz/utal vmireʔ: 10% ʔeltervezʔ: 5%
B	ʔszól vkinekʔ: 62% ʔ(meg)céloz, célba veszʔ: 38% ʔhatással van vkireʔ: 13% ʔélvezhető, érdekesʔ: 6%	ʔmegtalál, szól vkinekʔ: 52% ʔ(meg)céloz, célba veszʔ: 36% ʔfókuszál, irányítʔ: 16% ʔhatást gyakorol, üzenʔ: 16% ʔérdekelʔ: 4%

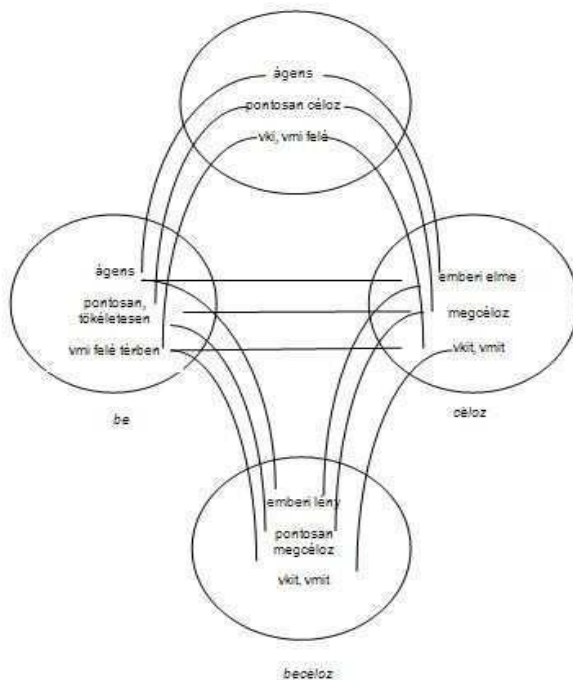
8. A *becéloz* szerkezetének értelmezése a blend-elmélet keretében. – A magyar nyelvben az igekötős ige értelmezhető a FAUCONNIER által kidolgozott (FAUCONNIER 1985/1994) blending (ʔelegyítés, vegyítésʔ) műveletének segítségével is (TOLCSVAI NAGY 2005a: 34–5). A fogalmi (konceptuális) metaforák általában a forrás- és a céltartomány közti leképezéseken alapulnak; a blend (vagy más néven fogalmi integráció) létrejöttében viszont négy mentális tér (a két bemeneti tér, a fakultatív generikus tartomány, valamint az elegyítés tartománya) játszik szerepet (TOLCSVAI NAGY 2005b: 73). Az elegyítés tartománya már bizonyos kiválasztott aspektusokat, „szleteket” tartalmaz az egyes bemeneti terekből (COULSON–OAKLEY 2003: 55). Míg tehát a fogalmi metaforaelmélet mentálisreprezentáció-párok közti viszonyokat rögzít, addig a blend-elmélet több mint két mentális reprezentációt is képes összekapcsolni. A

mentális terek sokkal rugalmasabbak, dinamikusabbak, mint a metaforaelmélet tartományai; ugyanakkor igaz az is, hogy „egy mentális tér rövid távú képződmény, melyet egy bizonyos tartomány általánosabb és stabilabb tudásstruktúrája »táplál«” (GRADY–OAKLEY–COULSON 1999: 101–3). Az igekötős ige szerkezetének blendként (vegyülékként) történő ábrázolásakor a blend szerkezetében egyértelmű a változás attól függően, hogy melyik jelentésében jelenik meg az igekötős ige.

A kérdőívben megadott példamondatban szereplő jelentésében a *becéloz* (egy korosztályt) szerkezete a következőképpen ábrázolható blendként (TOLCSVAI NAGY 2005a, b alapján):

1. ábra

A becéloz egy korosztályt szerkezete blendként ábrázolva

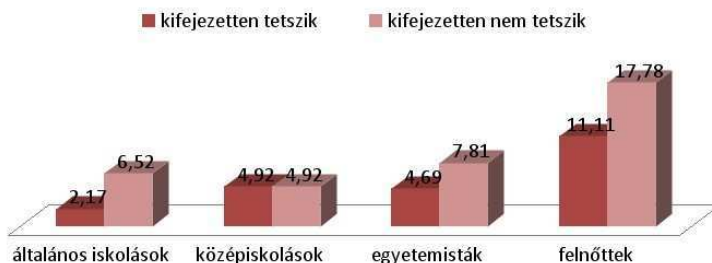
9. Az adatközlők véleménye a vizsgált három igekötős igről. – A kérdőív utolsó két pontjában az adatközlőknek lehetőségük nyílt arra, hogy véleményüket megfogalmazzák az olvasott neologizmusokkal kapcsolatban. Általánosságban elmondható, hogy a legtöbb értékelő jellegű választ a felnőtt adatközlők adták.

A *becéloz* esetében a középiskolás korosztály kivételével (ahol egyenlő arányban vélekedtek pozitívan, illetve negatívan a szóról) mindegyik korosztályban többen voltak azok, akiknek kifejezetten nem tetszett a megadott szó. Töb-

ben kifogásolták a *be* igekötő megjelenését a szóban, furcsának vélték hangzását, valamint úgy nyilatkoztak, hogy inkább más szót használnának helyette.

2. ábra

Az adatközlők véleménye a *becéloz*ról (%)

A *betámad*dal kapcsolatban igencsak negatívan vélekedtek az adatközlők; szintén az igekötő megjelenését kifogásolták, funkciótlanak érezték. Volt, aki félreérthetőnek tartotta ezt az igét, mások pedig kimondottan durvának, agresszívnek vélték.

3. ábra

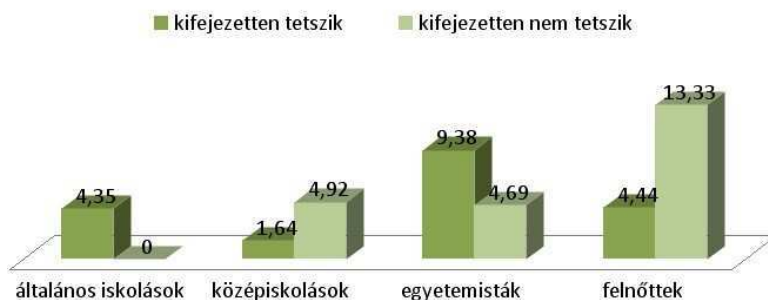
Az adatközlők véleménye a *betámad*ról (%)

A *bevállal* az általános iskolásoknak és az egyetemistáknak inkább tetszett, mint nem; a középiskolás és a felnőtt korosztály viszont egyértelműen negatívan vélekedett a szóról. Azok, akik pozitívan vélekedtek a szóval kapcsolatban, kiemelték, hogy jól hangzik, divatos szó, ezért kötetlenebb beszédhelyzetben szívesen használják, és többet fejez ki, mint az *elvállal*: bátor cselekedetre utal, valamint tetszik nekik a belőle képzett *bevállalós* melléknév. A negatívan vélekedők egyrészt funkciótlanak érezték a *be* igekötő használatát, másrészt „trehány”-nak, pongyolának érezték a szó használatát. Hangot adtak annak is, hogy a médiában előforduló szenzációhajhászásra asszociálnak a szót hallva (egy korábbi népszerű televíziós műsor címe miatt).

4. ábra

Az adatközlők véleménye a bevállalról (%)

10. Összegzés. – A jelen tanulmány arra kereste a választ, hogy milyen mentális folyamatok, értelmezési stratégiák figyelhetők meg három kiválasztott *be* igekötős neologizmus esetében. Az adatközlők válaszait részletesen elemezve egyrészt megfigyelhető volt az, hogy ezeknek az újdonságoknak a különböző jelentései milyen mentális és asszociációs folyamatok révén dolgozódnak ki; másrészt a nyelvhasználóknak ezekhez az igekötős igékhez kapcsolódó attitűdje, véleménye is vizsgálhatóvá vált.

A hivatkozott irodalom

- BALOGH JUDIT 2000. Az igekötő. In: KESZLER szerk. 2000: 264–7.
- COULSON, SEANA – OAKLEY, TODD 2003. Metonymy and conceptual blending. In: PANTHER – THORNBURG eds. 2003: 51–80.
- ÉKsz.² = PUSZTAI FERENC főszerk. 2003. Magyar értelmező kéziszótár. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- FAUCONNIER, GILLES 1985/1994. Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Language. Cambridge University Press, New York.
- GRADY, JOSEPH E. – OAKLEY, TODD – COULSON, SEANA 1999. Blending and metaphor. In: STEEN – GIBBS eds. 1999: 101–25.
- HAJDÚ MIHÁLY – KESZLER BORBÁLA szerk. 2003. Köszöntő könyv Kiss Jenő 60. születésnapjára. ELTE BTK, Budapest.
- KESZLER BORBÁLA szerk. Magyar grammatika. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- KIEFER FERENC – LADÁNYI MÁRIA 2000. A *be* igekötő kapcsolódási mintái. In: KIEFER szerk. 2000: 484–94.
- KIEFER FERENC szerk. 2000. Strukturális magyar nyelvtan 3. Morfológia. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KISS JENŐ 1995. Társadalom és nyelvhasználat. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- É. KISS KATALIN – KIEFER FERENC – SIPTÁR PÉTER 1998. Új magyar nyelvtan. Osiris Kiadó, Budapest.
- LADÁNYI MÁRIA 2007. Produktivitás és analógia a szóképzésben: elvek és esetek. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

- PANTHER, KLAUS-UWE – THORNBURG, LINDA L. eds. 2003. Metonymy and pragmatic inferring. John Benjamins, Amsterdam/Philadelphia.
- PÁTRÓVICS PÉTER 2002. Néhány gondolat a magyar igekötők eredetéről, valamint aspektus- és akcióminőség-jelölő funkciójuk (ki)alakulásáról. Magyar Nyelvőr 481–9.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1959. Az ősi magyar igekötők (*meg, el, ki, be, fel, le*). Akadémiai Kiadó, Budapest.
- SÓLYOM RÉKA 2009. Megértési stratégiák és attitűdök neologizmusok értelmezésében. In: VÁRADI szerk. 2009: 152–66.
- SÓLYOM RÉKA 2010. Neologizmusok kognitív szemantikai megközelítése. Magyar Nyelvőr 270–82.
- T. SOMOGYI MAGDA 2003. Az újabb *be* igekötős igék és az ifjúsági nyelv. In: HAJDÚ – KESZLER szerk. 2003: 371–5.
- STEEN, GERARD – GIBBS, RAYMOND eds. 1999. Metaphor in cognitive linguistics. John Benjamins, Philadelphia.
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR 2005a. Kognitív jelentéstani vázlat az igekötős ígéről. Magyar Nyelv 27–43.
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR 2005b. A Cognitive Theory of Style. Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main.
- VÁRADI TAMÁS 2002. The Hungarian National Corpus. In: Proceedings of the 3rd LREC Conference. Las Palmas, Spanyolország. 385–9. URL: <http://corpus.nytud.hu/mnsz>.
- VÁRADI TAMÁS szerk. 2009. III. Alkalmazott Nyelvészeti Doktorandusz Konferencia kötet. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest. URL: <http://www.nytud.hu/alknyelv-dok09/proceedings.pdf> [Letöltve: 2009. 10. 31.]

SÓLYOM RÉKA (solyomreka@hotmail.com)

***Becéloz, betámad, bevállal* – about the semantics of Hungarian neologisms containing *be* prefix**

This paper deals with three of those Hungarian verbs that contain the prefix *be* and can be regarded as neologisms. Based on the literature of *be* prefix, it is showed that this prefix has been used in new meaning in the latest years. The author examines the semantic structure of *becéloz*, *betámad* and *bevállal*. Using the conceptual integration network theory (or blending theory, FAUCONNIER 1985) she demonstrates the semantic structure of *becéloz* as the Hungarian prefix+verb can be handled as a composite structure.

The paper gives examples and results from that survey that the author carried out in 2010 among 216 informants. The results give relevant information about handling the meaning and semantic structure of these verbs and about the attitude of informants toward these neologisms nowadays.

SÓLYOM, RÉKA